

ISBN 966-02-0692-5

ЄВРОПЕЙСЬКА
НІЧ КАЖАНІВ '98
В УКРАЇНІ

*Праці Теріологічної
Школи, випуск 1*

*"European bat night '98
in Ukraine"*

Proceedings of the Theriological School, issue 1

Київ – 1998

Національна академія наук України
Інститут зоології ім. Івана Шмальгаузена
Українське теріологічне товариство
Екологічний центр "Дельта"

*ЄВРОПЕЙСЬКА
НІЧ КАЖАНІВ '98
В УКРАЇНІ*

Праці Теріологічної Школи, випуск 1

*Видання здійснено
за фінансової підтримки
"EUROBATS" та
Екоцентру "ДЕЛЬТА"*

Київ: 1998

Європейська ніч кажанів '98 в Україні: Збірник наукових праць / Під ред. І. Загороднюка.– Київ, 1998.– 199 с.– (Праці Теріологічної Школи, Вип. 1).

Збірка матеріалів до 5 Теріологічної школи включає 26 повідомлень, згрупованих у 6 тематичних розділів. Перший з них присвячений історії наукових та природоохоронних досліджень, роботі Українського хіроптерологічного центру та міжнародним угодам щодо охорони кажанів. У другому розділі аналізуються склад фауни та проблеми видової діагностики. Наступні два розділи збірки присвячені описам хіроптерофауни природно-заповідних територій та крупних адміністративних та природних територій (Поділля, Полісся, Слобожанщини); подано аналіз історичних змін поширення та чисельності кажанів, дані щодо обліків кажанів в печерних зимовищах, літніх обліків з детектором тощо. Окремий розділ охоплює короткі повідомлення щодо ворогів кажанів та нових знахідок рідкісних видів. У останньому довідковому розділі – інформація щодо наукових назв та охоронних категорій кажанів, адреси фахівців-теріологів та тематична бібліографія щодо фауни регіону.

European bat night '98 in Ukraine / Under edition by I. Zagorodniuk. – Kyiv, 1998. – 199 pp. – (Proceedings of the Theriological School, issue 1).

The collected articles include 6 thematic parts. The first one presents brief historical review of bat investigations in Ukraine and works of the Ukrainian Chiropterological Center. The second part is dedicated to estimation of specific structure of the Ukrainian bat fauna, protected categories of species and problems of specific diagnostics. The third part was dedicated to estimation of the specific composition of the bat fauna on reserved territories, and the next one, closely associated with the previous part, considers the specific bat fauna structure of the big administrative and natural districts (Podillya, Polissya, Slobodzhanska Ukraine etc.) with the analysis of historical changes in distribution and quantity of bats, data according to the bat census in cave winter roosts, and summer registration using detector. The reference part presents new updated point of view on bat scientific names, data on protected categories of bats, addresses of the advanced theriologists, and thematic bibliography.

© Загороднюк І. В.: набір, редагування, верстка
ISBN 966-02-0692-5
ISBN 966-02-0693-3 (Вип. 1)

ПЕРЕДМОВА РЕДАКТОРА

Кажани є найвразливішою групою хребетних і їх частка серед червоно-книжних видів є найбільшою. За результатами районування території України з точки зору поширення червонокнижних видів, до числа “гарячих” територій віднесено саме ті регіони, де сконцентрована найбільша частка видів кажанів.

Значна частина території республіки охоплена фауністичними дослідженнями вкрай недостатньо, що пояснюється як практичною відсутністю відповідних фахівців, так і відсутністю сучасних зведень. Аналіз матеріалів Часописів природи заповідників звичайно свідчить про наявність тільки 2–4 видів кажанів при очікуваних показниках таксономічного багатства близько 5–10 видів на кожен заповідну одиницю. Нові пошуки та нові цікаві знахідки можливі лише за умови активізації хіроптерологічних досліджень, поштовхом до яких, сподіваюсь, стане чергова, вже ювілейна 5 Теріологічна школа і ця збірка, підготовка яких відбувається в рамках загальноєвропейської ініціативи "Ніч кажанів '98".

Комплектування збірки стало можливим завдяки активній позиції усіх авторів цього видання. Жодна з праць не була відхилена, хоча частину рукописів суттєво дорацьовано. Сподіваюсь, що редакційні правки авторських текстів не зашкодили розумінню основних їх доробків, і ці роботи задовольнять примхливого читача.

*Ігор Загороднюк
віце-президент Українського
теріологічного товариства*

Editor Foreword

Bats are the most vulnerable vertebrate, and they account the biggest part among the Red data book species. According to the results of Ukrainian territory zoning, from the standpoint of Red data book species distribution, the very regions, where the biggest bat species concentration is, were added to the number of the “hot” territories.

The significant part of the Ukrainian territory is involved into fauna researches insufficiently. This fact explains itself with a practical lack of experts as well as a lack of recent information. The material analysing in the “Chasopys pryrody”, published with all natural reserves, usually is an evidence of 2 to 4 bat species existing, when expected indexes of the taxonomic richness gave the precised number of species about 5–10 species per every natural reserved unit. The new researches and new interesting foundations are possible only on condition of bat researches stirring up. The following, already anniversary the 5th Theriological school and these collected articles, I hope, will be an incitement to it. The preraration for them will occur keeping within the limits of All-European initiative “Bat night '98”.

The collecting of the book became possible owing to active position of all authors of this publication. The every one of these works wasn't changed although some of them were elaborated significantly. I hope that the editing correcting of the author's texts didn't damaged the meaning of the main their remarks and these works satisfy every fastidious readers.

*Igor Zagorodniuk
vice-president of the Ukrainian
Theriological Society*

СЛОВО ВІТАННЯ

Шановні учасники Теріологічної школи!

Від імені Міністерства охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України дозвольте подякувати вам за те, що ви знайшли можливість взяти участь у роботі Школи і поділитись своїми останніми досягненнями у дослідженнях різних груп ссавців.

В останні роки Мінекобезпеки, незважаючи на відомі фінансові проблеми, значно активізувало свої зусилля щодо розробки і виконання проектів, планів дій і програм, спрямованих на збереження біорізноманіття в Україні. Розроблена Національна програма збереження біорізноманіття. Значно розширилась спільна праця з іншими країнами в сфері охорони довкілля. Україна стала членом важливих міжнародних природоохоронних угод і конвенцій, включаючи Конвенцію про біорізноманіття і Бернську конвенцію про збереження дикої флори і фауни і природних середовищ існування у Європі. Завершується робота по приєднанню до Боннської конвенції про збереження мігруючих видів диких тварин, її регіональних угод, Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої флори і фауни, що знаходяться під загрозою зникнення (CITES).

Популяції понад ста видів ссавців, що зустрічаються на території України, знаходяться в різному стані, але, безперечно, потребують вжиття необхідних заходів охорони, ефективність розробки і дії яких визначаються перш за все наявністю вірогідних і сучасних наукових даних про них. Серед ссавців одними з найбільш вразливими вважаються кажани, половина видів яких з числа тих, що зустрічаються в Україні, занесена до Червоної книги.

Загрозу існуванню видів кажанів визнали декілька років назад і на світовому рівні, наслідком чого стало занесення кажанів до переліків міжнародних конвенцій і навіть заключення спеціальної Угоди про збереження кажанів в Європі. Міжнародні програми і проекти, що планується здійснювати в рамках цієї

угоди, спрямовані на призупинення зменшення чисельності популяції багатьох видів кажанів в Європі і охорону ще існуючих оселень кажанів. Міжнародні акції, зокрема "Європейська ніч кажанів", які координує Секретаріат Угоди, спрямовані на покращання громадської думки про цю групу тварин і активізації подальших досліджень кажанів.

Круглий стіл з питань збереження кажанів, який присвячений 2-й Європейській ночі кажанів і планується провести в рамках 5-ї Теріологічної школи, є спробою узагальнити відомі дані про стан популяцій кажанів в Україні, окреслити існуючі проблеми і прогалини в знаннях про ці види тварин і скоординувати подальші зусилля щодо їх збереження і дослідження.

Бажаючи успіхів у роботі Школи, будемо сподіватись, що результати цієї зустрічі сприятимуть охороні і вивченню як кажанів, так і інших видів ссавців на Україні і будуть закономірним компонентом загальноєвропейського процесу збереження і відновлення нашої природи і біорізноманіття.

*Володимир Домашлінець,
к.б.н., головний спеціаліст
Мінекобезпеки України*

**Праці Теріологічної Школи, випуск 1:
Європейська Ніч кажанів '98 в Україні**

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА РЕДАКТОРА	5
Слово вітання	7
ЧАСТИНА 1. ІСТОРІЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	9
До історії досліджень кажанів в Україні.....	10
Діяльність та інформаційні матеріали Українського хіроптерологічного центру.....	16
Міжнародно-правові аспекти охорони кажанів	24
ЧАСТИНА 2. ВИДОВИЙ СКЛАД ТА ДІАГНОСТИКА	31
Систематичний огляд кажанів Східної Європи.....	32
Визначення кажанів за екстер'єрними ознаками	49
Полівиди кажанів Східної Європи та їх діагностика.....	56
Діагностика видів-двойників більших ночниц	66
ЧАСТИНА 3. НАСЕЛЕННЯ КАЖАНІВ ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЙ.....	75
Фауна кажанів Канівського природного заповідника.....	76
Рукокрылые Черноморского биосферного заповедника	80
Кажани Карпатського національного парку.....	84
Рукокрылые дельты Дуная.....	87
Рукокрылые заповедных территорий Центрального Полесья	90
Кільцювання рукокрылих в Карпатському заповіднику.....	96
Сучасний стан фауни кажанів Дніпропетровщини.....	100

ЧАСТИНА 4. РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ФАУНИ.....	105
Состояние популяций рукокрылых Западного Подолья	106
Зимівля кажанів в гіпсових печерах Буковини і Поділля.....	117
Нотатки про кажанів Сумської області	124
Детекторні обліки кажанів у Києві 1997-1998 років.....	128
К изучению рукокрылых Черниговской области Украины.....	134
Фауна рукокрылых Луганской области	139
ЧАСТИНА 5. КОРОТКІ ПОВІДОМЛЕННЯ	147
Про випадки хижацтва на кажанів.....	148
Находки нетопыря средиземноморского на юге Украины.....	150
Хіроптерологічні дослідження Львівщини: минуле і сучасне	153
Нова знахідка <i>Myotis bechsteinii</i> в Українських Карпатах.....	156
ЧАСТИНА 6. ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ	147
Научные названия европейских видов рукокрылых.....	160
Охоронні категорії кажанів Східної Європи.....	163
Підземні зимовища рукокрылих Карпатського заповідника	166
Тлумачник діагностичних ознак кажанів.....	173
Учасники та респонденти Теріологічної Школи.....	180
Бібліографія щодо фауни кажанів України.....	184
ПОДЯКА	198